

CZEŚĆ ŚWIĘTEGO JÓZEFA W DRUKACH BRANIEWSKICH XVIII WIEKU

T r e ś ć: Wstęp. 1. Zestawienie źródeł w następstwie czasowym. II. Cześć świętego Józefa: 1. Liturgia godzin. 2. Godzinki. 3. Litanie. 4. Pieśni. 5. Modlitwy. 6. Życie. — Zakończenie. *Summarium*

WSTĘP

W 1772 roku Warmia przynależąca do Polski, została w wyniku pierwszego rozbioru włączona do królestwa Pruskiego. Następny rok 1773 położył kres działalności braniewskiego kolegium Towarzystwa Jezusowego, wraz z jego drukarnią. Dlatego studium niniejsze jest nie tylko dalszym ciągiem, lecz także i dokończeniem dwu poprzednich¹.

Metoda historyczno-dogmatyczna wymaga, aby przedmiot czci został ukazany w następstwie czasowym. Cześć pierwsza zawiera przeto zestawienie źródeł w porządku ich druku, druga przedstawia nabożeństwo do św. Józefa w nich zawarte. Zakończenie wyciąga wnioski.

I. ZESTAWIENIE ŹRÓDEŁ W NASTĘPSTWIE CZASOWYM

Czcionkami kolegium jezuickiego w Braniewie na Warmii w wieku XVIII, a ściśle do roku 1773, wytłoczono sześć książek zawierających cześć św. Józefa: trzy łacińskie, dwie niemieckie i jedną trójjęzyczną: łacińsko-niemiecką i łacińsko-polską. O ich zawartości świadczą najlepiej bogate tytuły.

Pierwsza książka to modlitewnik:

Hertzliche Andacht zu dem Heyligen JOSEPHO Pflög=Vatter CHRISTI JESU Braeutigam der Göttes Gebacherin Sonderlichen Patron der Sterbenden. BRAUNSBURG. Gedruckt im Collegio der Societatis Jesu. Im Jahr 1718².

Druga jest książka ascetyczna węgierskiego jezuity O. Gabriela Hevenńskiego (1666-1715):

„Flores quotidiani sive Sanctorum Castitatis amantium exempla. Per singulos anni dies collecta et castorum hominum imitationi proposita a R. P. Gabriele Hevenense Societatis Jesu. Permissu Superiorum. Brunsbergae, Typis Collegii Societatis JESU. 1721³.”

¹ J. W o j t k o w s k i, De theologia et cultu Sancti Joseph in Warmia saeculo XVII. *Cahiers de Josephologie* 29 (1981) 928-941. — T e n z e, De cultu Sancti Joseph in libris Polono-Germanicis saeculo XVII impressis. *Cahiers de Josephologie* 35 (1987) 421-424.

² 16° s. 24. — Cytuję: „Hertzliche Andacht 1718”.

³ 16° s. 274. — Cytuję: „Flores quotidiani 1721”.

Trzeci to podręcznik duszpasterski:

Expeditio in Viam Aeternitatis sive Modus Assistendi vario Mortis genere decedentibus Per Actus Anagogicos, Ab Adjunctis Mortis dispositus: Praeviis necessariis Informationibus pro Sacerdotibus, qui vocantur ad adjuvandos miseros, morti destinatos, instructus. Pro commodiore Disponentium usu Polonico idiomate conscriptus; Luci publicae editus. Anno pro miseris peccatoribus mortui Dei Salvatoris 1731. Superiorum permissu. BRUNSBURGAE. Typis Collegii Societatis JESU⁴.

Czwarta jest księga liturgiczna:

Psalmi Communes cum Proprio de Tempore et Festorum eorumque Antiphonis, Capitulis, Responsoriis, versibus etc. Ad Laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas et Completorium; juxta Breviarium Romanum Ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum. Pii V Pontificis Maximi jussu editum. Clementis VIII, et Urbani VIII, auctoritate recognitum. Impressi. Superiorum permissu. Brunsbergae. Typis Collegii Societatis JESU. Anno MDCCXLIII (1743)⁵.

Piąta książka to ponownie modlitewnik, tym razem znanego pisarza niemieckiego, ojca Marcina von Cochem, kapucyna (1630-1712):

Baum-Garten In grossem Druck: Darinnen ueberaus kraeftige, nuetzliche und anmuethige Morgen- und Abend-Mess-und Vesper-Beicht- und Communion Gebetter: Wie auch Zu dem Hochwuerdigsten Sacrament: Und der Heiligsten Dreyfaltigkeit: Zu Christo, und dem bitteren Leyden: Zu der Mutter Gottes, und den Heiligen fuer lebendige und Abgestorbene: Sammt noch zehen Litancyen, und einem Zugab von vielen Tag=Zeiten begriffen seynd. P. MARTINI von Cochem Capucinorum Ordens. Permissu Superiorum. BRAUNSBURG. Gedruckt im Collegio der Societatis JESU. Im Jahr 1749⁶.

Książka szоста i ostatnia to trzeci modlitewnik:

„Officiosa pietatis exercitia, cultui Divino Magnae Matris MARIAE, sanctorumque Patronum debita. Variis officiis, litanis, precibus, et affectibus instructa: Jamque alibi edita: Nunc vero, ad excitandum erga Deum, et Coelites affectum bono publico recusa; Permissu Superiorum. BRUNSBURGAE. Typis Collegii Societatis Jesu. Anno MDCCXXI. (1771)⁷.

II. CZEŚĆ ŚWIĘTEGO JÓZEFA

Wyżej opisane źródła zawierają cześć Świętego Józefa w Liturgii Godzin, podobnych jej godzinkach, litaniiach, pieśniach, modlitwach, rozważaniach, którym poświęcone są kolejne odstępy.

1. LITURGIA GODZIN

Psalmi communes cum Proprio 1743 zawierają godzinyienne święta Świętego Józefa, Oblubieńca NMP i Wyznawcy, zgodne z Breviarzem Rzymskim.⁸ Józef odbiera cześć jako Oblubieniec Maryi, Matki Jezusa Chrystusa.

⁴ 8° s. 79 + 5 nlb. — Cytując: „*Expeditio in Viam Aeternitatis 1731*”, czyli wersję łacińsko-polską, podczas gdy wersja łacińsko-niemiecka ukazała się w 1730 roku.

⁵ 2° s. 198. — Cytując: „*Psalmi Communes cum Proprio 1743*”.

⁶ 8° s. 483 + nlb. — Cytując: „*Baum-Garten 1749*”.

⁷ 16° s. 608 + indeks. — Cytując: „*Officiosa pietatis exercitia 1771*”.

⁸ S. 147 b - 149 a.

tusa, Dziewicy, chwalebny, sprawiedliwy, zasłużony, orędownik, opiekun, pobożnie umierający w obecności Jezusa i Maryi. Cześć eklezjotyczna.

2. GODZINKI

Trzy zespoły godzinek⁹ mają wspólną treść pieśni w godzinach dziennych, zaczerpniętą z życia Św. Józefa.¹⁰ w modlitewniku *Hertzliche Andacht 1718* odpowiadają im także modlitwy,¹¹ podczas gdy w książkach do nabożeństwa *Baumgarten 1749* i *Officiosa pietatis exercitia 1771* modlitwa wszystkich godzin wzięta jest z *Brewiarza Rzymskiego*.

Jako przykład niech posłużą najkrótsze pieśni ostatnich godzinek:

Ad matutinum:	„Joseph David Filius, clara stirpe natus, Jesu Christi Domini Pater nuncupatus, Matris Dei Sponsus caelitus vocatus, Utriusque Custos caelo destinatus.” ¹²
Ad primam:	„Tu, qui Sponsam gravidam dolens cum videres: Cogitabas anxius, an eam retineres; Sed caelestis monitor ne amplius timeres, In somnis admonuit, ut potius gauderes.” ¹³
Ad tertiam:	„Bethlehem es profectus, censum soluturus Cum praegnante Virgine, ubi nasciturus Erat mundi Dominus, quique mox facturus, Ut ipsum infantulum esses amplexurus.” ¹⁴

⁹ „Hertzliche Andacht 1718” s. 2-9, „Baum-Garten 1749” s. 397-405, „Officiosa pietatis exercitia 1771” s. 456-460.

¹⁰ „Hertzliche Andacht 1718”. Hymny zaczynają się: Jutrznia „Joseph Davids Sohn gebohren”; Pryma „Da mit Schrecken du thatest sehn”; Tercja „Du die Jungfrau hast begleitet”; Seksta „Als Herodis Zorn entzuendet”; Nona „Als du nun endlich wieder kamest”; Nieszpory „Mit was Schmerzen sucht ihr beyden”; Kompleta: „Da du nach vollbrachtem Leben”. — „Baum-Garten 1749”. Hymny zaczynają się: Jutrznia: „Joseph gerecht dess Davids Sohn”; Pryma „Dein liebe Braut, dein treue Freundin”; Tercja „Nach Kaysers Will, bey Winters-Frist”; Seksta „Die Kindlein als getoedtet hat”; Nona „Herodem als hat hingericht”; Nieszpory „O Was ein Schmerz, O was ein Leyd”; Kompleta „Bist seelig im Sterbstuendlein”.

¹¹ Przedmiot modlitw był następujący: Jutrznia „Was unser Vermoegen nicht erhalten kann dasselbig... uns geben werde”; Pryma „in unseren Noethen troesten, und von aller schaedlichen Traurigkeit crloesen”; Tercja „von allem Leyden erloesen und zu der ewigen Freud einfuehren”; Seksta „in all unserm Elend beystehen und durch die Gefahren der schoeden Welt gluecklich hindurch fuehren”; Nona „dir treulich zu dienen und deines Goettlichen Trosts hie und dort zu geniessen”; Nieszpory „dass ich mich von Herten koenne betrueben, weil ich dich, mein hoechstes Gutt... aus meinem Herten vertrieben hab”; Kompleta „uns ein seliges End verleyhen”.

¹² „Officiosa pietatis exercitia 1771” s. 456-457.

¹³ Tamże, s. 457.

¹⁴ Tamże, s. 458.

Ad sextam:	„Cum Herodes impius in pueros saeviret, Gabrielis monitu, ne amplius dormiret, Retulisti Sponsae, sed tecum veniret, Et accepto Parvulo in Aegyptum iret.” ¹⁵
Ad nonam:	„Hostibus defunctis, inde recessisti, Et in Galilaeam tecum reduxisti Puerum et sponsam, sicut didicisti Caelitus, in Nazareth humilis vixisti.” ¹⁶
Ad Vesperas:	„Qui Jesum, factum duodecim annorum Perdidisti, tuum lumen oculorum; Sed inventum postea in medio Doctorum, Custodisti sedulus Regem Angelorum.” ¹⁷
Ad completorium:	„Felix, quem in ulnis Jesus cum Maria Tenuit cubantem; dum in agonia Spiritus efflaret, ut directa via Tenderes ad Patres, functus vita pia.” ¹⁸
Commendatio:	„Has horas Canonicas cum attentione Dixi Sancte Joseph, tui ratione; Ut sis memor mei in oratione Et vivamus simul in caeli Regione. Amen.” ¹⁹

Staranne badanie przedmiotu czci zawartej w godzinkach na pierwszym miejscu stawia świętość, na drugim godność oblubieńca, na trzecim wstawienie, wspomaganie i opiekę. Ponownie przeto cześć eklezjotyczna: bardziej naśladowująca, niż wzywająca.

3. LITANIE

Źródła zawierają dwie litanie i pojedyncze wezwania Św. Józefa. Modlitewnik *Hertzliche Andacht 1718* zawiera litanie trójczęściową, ze zwyczajowym wstępem, zakończeniem, wezwaniem i modlitwą²⁰.

Pars I. BITTE FUER UNS: „H. Joseph. Du Bräutigam Mariae. Du Pfleg-Vatter Christi. Du Sohn Davids. Du gerechter Mann. Du Mann nach dem Herten Gottes. Du Kron der Patriarchen. Du Exempel der Jungfrauen. Du Spiegel der Eheleuten. Du Zier des Alten Testaments. Du Ehre des Auss Davids. Du Mitgchuelff der Menschlichen Erloesung. Du Erkener der Goettlichen Geheimnussen. Du Ernaehrer des Brods des Lebens. Du Bewahrer der hochsten himmlischen Schactzen. Du Freund deiner Gemahlin. Du Trost in ihrer Truebseligkeit. Du Beschuetzer ihrer Reinigkeit. Du getreuer Diener in aller ihrer Nothwendigkeit. Du getreuer Fuebitter deiner Pfleg-Kinder. Du vortrefflicher Helffer in allen Noethen. Du absonderlicher Patron der Sterbenden. Du mein ausserwählter Patron.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże, s. 459.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże, s. 459-460.

²⁰ Godzinki w modlitewniku O. Marcina Cochemy OFMCap: „Baum-Garten 1749” zdają się przedkładać wzywianie nad naśladowanie, na wzór „Protodulii” chrystotypicznej

Pars II. HUELFf UNS O HEILIGER JOSEPH: Allerheiligster Joseph. In allen unsern Aengsten. In allen unsern Anfechtungen. In allen leiblichen Gefahren. In unser letzten Kranckheit. In der Stund unsers Todes. In dem strengen Urtheil. Durch deine ewige Erwachlung. Durch deine glueckseligste Vermachlung. Durch das Leyd, so du hattest als du Mariam schwanger sahest. Durch die Freud, so du in der Erscheinung des Engels empfindest. Durch das Leyd so du hattest, als du zu Bethlehem keine Herberg finden kontest. Durch die Freud, so du hattest in der Geburt Christi. Durch das Leyd, so du hattest in der Beschneidung. Durch die Freud, so du hattest in der Ankunft der drey Koenigen. Durch das Leid, so du hattest, in der Weissagung Simeonis. Durch die Freud, so du hattest in der Offenbarung Jesu. Durch das Leid, so du hattest, als du mustest in Egypten fliehen. Durch die Freud, so du hattest, als du wieder in das Juedische Land zogest. Durch das Leid, so du hattest, als du das Kind wieder fundest. Durch alles Lob und Leid, so du mit Jesu und Maria gehabt hast. Durch deinen seligen Tod.

Pars III. WIR BITTEN DICH, ERHOERE UNS: Wir arme Suender. Dass du uns Gnad erlangest, Dass du bey Gott Verzeihung der Sunden erbitten wollest. Dass du uns deinen Sohn Jesu und seiner Mutter Mariae befehlen wollest. Dass du allen Unverheyraten Keuschheit erlangen wollest. Dass du allen Eheleuten wahre Lieb und Einigkeit erwerben wollest. Dass du allen Vaetern und Muettern eine seelige Kinderzucht bescheren wollest. Dass du alle so dich verehren, beschirmen wollest. Dass du allen Betraengten Trost erlangen wollest. Dass du allen Sterbenden treulich beystehen wollest. Dass du alle abgestorbene Seelen aus den Qualen erloesen wollest. Dass du uns allen die ewige Seeligkeit erbitten wollest. Allerheiligste Joseph.

Versus: Bitte fuer uns, O. H. Joseph, auf dass wir durch deine Fuerbitt zur ewigen Seeligkeit gelangen moegen.

Gebet: O Gott, der du den allerseeligsten Joseph zum Dienst deines eingebohrnen Sohns, und seiner wuerdigsten Mutter von Ewigkeit hast ausserwahlt, und ihn gewuerdiget derselben Jungfrauen Mann, und deines lieben Sohns Vatter genannt zu werden, erloese uns durch seine Verdiensten von der Suend der Unreinigkeit. damit wir in Keuschheit Leibs und der Seelen, dir gefallen, und ein reiner Tempel des H. Geistes seyn moegen. Durch unsern Herrn Jesum Christum. Amen.²¹

Druga litania, zawarta w modlitewniku *Officiosa pietatis exercitia 1771*, różna od poprzedniej, składa się z 31 wezwań: „Święty Józefie, (orzeczenie), módl się za nami”. Zawierają się w nich trzy zupełnie nowe przedmioty czci:

„S. Joseph, in ventre Matris justificatus, ora pro nobis. S. Joseph, qui cum Christo inter alios resurrexisti, ora pro nobis. S. Joseph, qui corpore et anima peculiaribus gloriae donis frueris, ora pro nobis”.²²

Przeziera z nich świętość Józefa, pojęta na wzór świętości Maryi, chociaż nie równa, ale zawierająca podobieństwo do jej Niepokalanego Poczęcia i Wniebowzięcia.

W dziewięciu wezwaniach Św. Józef porównywany jest do dziewięciu chórów anielskich:

„S. Joseph, vir Angelice. S. Joseph, qui monitione Custodis Angeli in Christo curam exercuisti. S. Joseph, qui ut Angelus divina oracula retulisti. S. Joseph, qui ut Principatus Christum magni consilii Angelum gubernasti. S. Joseph, qui ut virtus minister Christi fuisti. S. Joseph, Dominationibus major, cui Rex et Regina caelorum inserviunt. S. Joseph, in cuius brachiis et

²¹ „Hertzliche Andacht 1718” s. 10-13.

²² S. 462-465.

gremio, tamquam in throno Christus insedit. S. Joseph, qui ut Cherubin Virginis paradisi custodiam habuisti. S. Joseph, vir Seraphice..."

Modlitwa końcowa jest bardzo znana: „Virginum Custos et Pater, Sancte Josephe...”

Expeditio in Viam Aeternitatis 1731, czyli sposób wspierania skazanych na różne rodzaje śmierci²³ wśród "Westchnień wspólnych wszystkim" dwukrotnie wzywa: „S. Iozefie, módl się za mną.”²⁴

Modlitewnik kapucyna Marcina von Cochem *Baumgarten 1749* zawiera litanie do Wszystkich Świętych z wezwaniem: „H. Ioseph Bitt fuer uns.”²⁵

O czci Św. Józefa zawartej w litaniach trzeba stwierdzić, że zawarta w modlitewniku *Hertzliche Andacht 1718* przedkłada wzywaniem wstawienictwa nad naśladowaniem świętości. Litanie modlitewnika *Officiosa pietatis exercitia 1771* wręcz odwrotnie: świętość stawia przed pośrednictwem, naśladowanie przed wzywaniem Św. Józefa. Wezwania podręcznika duszpasterskiego *Expeditio in Viam Aeternitatis 1731* i modlitewnika *Baum-Garten 1749* zachowują równowagę świętości i wstawienictwa, naśladowania i wzywania Św. Józefa.

4. PIEŚNI

Hertzliche Andacht 1718 zawiera pieśń o Św. Józefie: „Sey gegrueset zu tausendmalen”,²⁶ sławiącą świętość, obowiązki względem Jezusa i wstawienictwo.

Officiosa pietatis exercitia 1771 polecają tak zwaną „Hymnodię o Św. Józefie” z wezwaniem i modlitwą:

1. „Salve Pater Salvatoris,
Salve Custos Redemptoris,
Joseph ter amabilis.
Salve Sponse Matris DEI,
Salve hospes JESu mei,
Joseph ter mirabilis!
2. Dulces cunae, dulces panni,
Dulces dies, dulces anni;
Cum nutristi Dominum.
O quam fuit admiranda
Tua vita veneranda,
Habens DEI Filium.
3. IESum oculis vidisti,
Et in brachiis tulisti,
O suaui felicitas!

²³ Ścięcie, powieszenie, rozstrzelanie, łamanie kołem, łamanie kończyn, szarpanie rozpalonymi kleszczami, darcie pasów, spalanie, wleczenie po ulicach, ćwiartowanie.

²⁴ S. 77, 78.

²⁵ S. 275.

²⁶ S. (14) - (16).

- Genis gena admovisti,
 Oscula dans accepisti,
 O felix svavitas!
4. Modo DEum appellasti,
 Modo Regem nominasti
 Inter mille gaudia:
 Modo Patrem adorandum,
 Modo Natum adamandum,
 Inter mille basia.
5. IESum brachiis tenere,
 Atque totum possidere,
 O quantae divitiae!
 Cum Maria conversari,
 DEI natum amplexari!
 O quantae deliciae!
6. Quis est homo, qui amare
 Atque Jesulum portare
 Nollet suis brachiis?
 Nullus est, qui non ambiret,
 Et qui cunas non adiret
 Pro tantis deliciis.
7. O mi Joseph plus amande!
 Et prae cunctis honorande,
 O flos pudicitiae!
 Tibi tanta sors est data,
 Quanta nulli est collata,
 Ab auctore gratiae.
8. O felicem et beatum,
 Custodiri, cui est datum
 Tuo sub praesidio;
 Et qui meruit habere
 Te Patronum, et gaudere
 Tuo Patrocinio!
9. Per Mariae tuae Matris
 Preces, et Josephi Patris,
 IESu tu nos adiuva:
 Ut possimus te videre,
 Et aeternum possidere
 In caelesti Patria. Amen.

V. Valde honorandus et amandus est Beatus Josephus.

R. Inter cujus brachia Dominus recubuit.

Oremus. Omnipotens sempiternae DEus, qui Beatum Josephum, Justum filium David, beatissimae Virginis Mariae Sponsum providisti, et Filio tuo IESu Christo Nutritium elegisti; da quaesumus, ut ejus precibus, et meritis, tranquilla pace laetemur, et ad perpetuae visionis tuae consolationem perducamur. Per eundem Dominum nostrum IESum Christum Filium tuum, etc.²⁷

²⁷ S. 460-462 (między nimi strona błędnie oznaczona „465” zamiast „461”).

Św. Józef odbiera cześć ze względu na swe obowiązki wobec Jezusa i Jego Matki, dla swej osobistej świętości, wreszcie z powodu wstawiennictwa. Pieśni zawarte w obu modlitewnikach przedkładają chwałbę i naśladowanie Św. Józefa nad jego wzywaniem.

5. MODLITWY

Książka do nabożeństwa *Hertzliche Andacht 1718* zawiera następujące modlitwy: „Gruss-Gebetlein zu St. Joseph”,²⁸ „Befehlung zu St. Joseph”,²⁹ „Der Englische Gruss zu St. Joseph”,³⁰ „Bitt zu IESU, Maria und Joseph”,³¹ „Gebet der H. Theresia zu Sanct Joseph umb ein seliges End”.³²

Pozdrowienie anielskie do Św. Józefa niech będzie przykładem naśladownictwa czci maryjnej przez cześć św. Józefa:

„Der Englische Gruss zu St. Joseph. Sey gegruesset, O. Heil. Joseph! du bist voller Gnaden, der Herr ist mit dir, du bist gebenedeyet unter den Heiligen, und gebenedeyet ist die Frucht des Leibs deiner Gespons IESUS CHRISTUS. Heiliger Joseph, Ernahrer Gottes, bitt fuer uns arme Suender, jetzt und in der Stund unsers Todes, Amen.”³³

W modlitewniku *Flores quotidiani 1721* zawarta jest znana modlitwa: „Virginum Custos et Pater S. Joseph”.³⁴

Na koniec trzeba wspomnieć modlitwy książeczki *Baum-Garten 1749*: „Zu S. Joseph”³⁵ i „Bitt zu IESU, Maria, Joseph”.³⁶ Oto brzmienie pierwszej z nich, niemal tożsamej z modlitwą w *Hertzliche Andacht 1718*:

„Zu S. Joseph. Aus dem innersten Grund meines suendigen Hertzens gruesse ich dich in den innersten Grund deines allerheiligsten Hertzens. O hertzgueldener H. Joseph. Und von Grund meines Hertzens sag ich dem lieben GOTT Danck, dass er dich zum wuerdigsten Pfleg-Vater seines Sohns, und zum keuschesten Braeutigam der allerseeligsten Jungfrau, hat ausserwehlt. O H. Joseph, ich ermahne dich der unaussprechlichen Lieb und Freud, so du durch die Gegenwart und Beywohnung IESU und Mariae empfangen: und bitt dich durch Lieb und Leyd, so du mit diesen beyden aussgestanden hast, du wollest mir erlangen, dass ich weder durch Freud noch Leyd von der Liebe IESU und Mariae jemahl geschieden werde, Amen.”

W modlitwach przytoczonych i wspomnianych Św. Józef odbierał cześć: wzywania, naśladowania i chwalby, za pośrednictwo, świętość i obowiązki wobec Jezusa i Maryi.

²⁸ S. (16) - (17): „Aus dem untersten Grund meines suendigen Hertzens...”

²⁹ S. (17): „Sey eingedenck, O Heiliger Joseph, der grossen Ehr...”

³⁰ S. (22): „Sey gegruesset, O Heil. Joseph!”

³¹ S. (22) - (23): „O Ihr drey allerseeligste und in Ewigkeit gebenedeyte Personen...”

³² S. (23) - (24): „O Glorwuerdigster, allerheiligster Patriarch Joseph”.

³³ S. (22).

³⁴ S. (273).

³⁵ S. 255-266: „Aus dem innersten Grund meines suendigen Hertzens”. Jak wyżej, przypis 28.

³⁶ S. 256-258: „O Ihr drey allerheiligste und in Ewigkeit gebenedeyte Persohnen.” Jak wyżej, przypis 31.

6. ŻYCIE

Krótki żywot Św. Józefa, zalecający czystość, zawierają *Flores quotidiani 1721*:

„19. Martij. S. JOSEPHUS V. Christi in terris nutritus, Mariae Sponsus, utramque praerogativam, singulari mentis ac corporis puritate meritus, quanti hanc ille faceret, tum prodidit, quando, Charissimam sibi Sponsam gravidam videns, cum DEI consilia ignoraret, occulte illam dimittere voluit. Demum inter JESU Filii, ac MARIAE Sponsae assistentium solatia purissimam animam exhalavit. Singularis in omnibus necessitatibus, maxime tamen puritatis conservandae Patronus est Joseph. A quo cum nihil unquam petierit, quod non impetrasset Theresia; pete et tu cor mundum, et corpus immaculatum. Duas Christus paradysi claves tenebat, e quibus unam dedit Matri suae, et alteram Patri suo Josepho. Quis autem clavem habet, habet ea, quae sub clavi continentur. De Busto.”³⁷

Na pierwszym miejscu jest tu naśladowanie czystości Św. Józefa, na drugim wzywianie patrona czystości, na trzecim chwała za prawne ojcostwo wobec Jezusa, na czwartym miłość należna dziewiczemu Oblubieńcowi Maryi.

Hertzliche Andacht 1718 rozważa życie Św. Józefa jako „Siedem radości” i „Siedem boleści”. Wprowadza zaś to nabożeństwo opowiadaniem ojca Jana Fano, kapucyna, zawartym w pierwszej księdze jego „Historii o Św. Józefie”, jako pochodzącym z nadprzyrodzonego objawienia:

„Die sieben Freuden St. Joseph. Als einmahls zwey Patres Capuciner Ordens nach Niederland geschiff, da gieng das Schiff mit 30 Personen unter, diese zween ergriffen ein Bret, darauff sie sich drey Tag und Nacht im wuetenden Meer erhielten; und St. Joseph, zu welchen sie eine sonderliche Andacht trugen, stets anrufften. Am dritten Tag erschiene ihnen St. Joseph in Gestalt eines gar schoenen jungen Mannes, und fuehrt sie gluecklich zum Gestatt. Da fielen die beyde Patres auff ihre Knie, danckten GOtt, und ihrem getreuen Geleitsmann, und baten, er wolte ihnen seinen Namen anzeigen. Da sprach er, er sey St. Joseph, welchen sie so fleissig angeruffen hatten, und offenbahret ihnen zugleich seine sieben vornehmste Freuden und Schmerzen, mit Versprechen, allen denjenigen, so selbige fleissig verehren wuerden, in ihren Noethen Huelff und Beystand zu leisten”...³⁸

Wszystkie modlitwy miały tę samą budowę. Najpierw radości:

„O Heiliger Joseph! ich ermahne dich der grossen Freuden welche du empfindest, 1. als dir der Engel des HERRn erschiene... 2. als du das suesseste JEsulein zum erstenmal ansahest... 3. als du sahest diese Heil. drey Koenig vor dem suessen JEsulein niederfallen... 4. als du zugleich mit Maria das suesseste JEsulein GOtt dem Vatter aufopfertest... 5. als dir der Engel des HERRn erschiene, und dir sagte, du solst mit JESU und Maria wieder in dein Vaterland ziehen... 6. als du das verlohne Kindlein im Tempel wieder fundest, und unter den Lehrern sitzen sahest... 7. als dir das suesse Kind unterthaenig war...”³⁹

Każdą modlitwę kończyły słowa:

„Durch diese unaussprechliche Freude bitt ich dich, du wollest mich in allem meinem Leid troesten, und zu der ewigen Freud einfuehren. Amen.”

Potem boleści:

³⁷ S. (6) - (61).

³⁸ S. (17) - (18).

„O Heilige Joseph, ich ermahne dich des grossen Schmerzens, welchen du empfindest, 1. als du deine vertraute Braut schwanger sahest... 2. als du zu Bethlehem vor deine vertraute Braut keine Herberg haben koenntest... 3. als du das suesse Jesulein die hochste Armut leiden sahest... 4. als der alte Simeon weissagte, dass das suesste Jesulein und seine liebe Mutter so viel Elends leiden musten... 5. als dir der Engel des HErren erschien, und sagt du solst mit dem Kind und seiner Mutter in Egypten fliehen... 6. als du in Egypten kein Herberg haben kontest... 7. als du mit Maria das liebe Kind verlohren hattest”...⁴⁰

Również ich zakończenie było jednakowe:

„Durch diesen bitter Schmerzen bitt ich dich, du wollest mir in all meinem Creutz Gedult erwerben, und vor dem ewigen Leid bewahren. Amen.”

Rozważanie życia św. Józefa od strony radości i boleści poprzedza widzenie jego w postaci „bardzo pięknego, młodego mężczyzny”,⁴¹ wbrew jego apokryficznej starości. W porządku czasowym boleści są wcześniejsze, radości następują po nich.

Całe nabożeństwo do siedmiu radości i siedmiu boleści Św. Józefa ma postać wzywania jego pośrednictwa, podczas gdy naśladowanie świętości i chwalebna z miłością dla dziewiczego Oblubieńca Maryi oraz prawnego ojca Jezusa zajmują dalsze miejsca.

ZAKOŃCZENIE

Cześć Św. Józefa w XVIII wieku była bardzo podobna do czci Maryi, jak widać z „Pozdrowienia anielskiego Św. Józefa”⁴² symbolicznie, a z poniższej tabeli matematycznie:

Opus	+ annus	+ Desponsatio et legalis Paternitas	+ Castitas	+ Sanctitas	+ Intercessio
<i>Hertzliche Andacht</i>	1718	75	46	175	170
<i>Flores quotidiani</i>	1721	15	14	73	89
<i>Expeditio in viam aetern.</i>	1731	—	—	4	4
<i>Psalmi comm. cum Proprio</i>	1743	19	5	21	7
<i>Baum-Garten</i>	1749	24	3	17	19
<i>Officiosa pie- tatis exerc.</i>	1771	61	11	95	61
		194	79	385	350

³⁹ S. (18) - (20).

⁴⁰ S. (20) - (22).

⁴¹ S. (18): „St. Joseph in Gestalt eines gar schoenen jungen Mannes”.

⁴² „Hertzliche Andacht 1718” s. (2): „Der Englische Gruss zu St. Joseph”, jak wyżej w paragrafie piątym o modlitwach.

Święty Józef na Warmii w XVIII wieku czczony był za świętość, wstawienictwo, prawne ojcostwo i czystość, co odpowiada maryjnej świętości, wstawienictwu, macierzyństwu Bożemu i dziewictwu.

Macierzyństwu Bożemu Maryi i prawnemu ojcostwu Józefa odpowiada chwalba, dziewictwu Maryi i czystości Józefa odpowiada miłość, świętości Obojga naśladowanie, wstawienictwu wzywianie.

Naśladowanie częstsze od wzywania włącza Maryję i Józefa do Kościoła, a nabożeństwo do nich naznacza eklezjotypicznością, podobnie jak w wieku XVII, gdy na Warmii sam tylko Henryk Boedeker SJ był zwolennikiem czci wzywania Św. Józefa, czyli chrystotypicznej, inni zaś pisarze sprzyjali czci naśladowania, a więc eklezjotypicznej, Św. Józefa.⁴³

⁴³ J. Wojtkowski, jak wyżej, przypis 1.

DE CULTU SANCTI JOSEPH IN LIBRIS BRUNSBURGAE SAECULO XVIII IMPRESSIS

SUMMARIUM

Sex opera de Sancto Joseph tractantia saeculo XVIII Brunsbergae in Warmia typis Collegii Societatis Jesu impressa sunt:

- *Hertzliche Andacht zu dem Heyligen Iosepho*, 1718.
- *Flores quotidiani sive Sanctorum Castitatis amantium exempla*, (Gabriel Hevensis SJ), 1721.
- *Expeditio in viam aeternitatis*, 1731.
- *Psalmi communes cum Proprio*, 1743.
- *Baum-Garten*, (Martinus von Cochem OFMCap), 1749.
- *Officiosa pietatis exercitia*, 1771.

Quibus in operibus varia cultus Sancti Joseph specimina continentur: liturgia horarum, officia parva, litaniae, cantilenae, orationes, vita brevissima; quae quidem sanctitatem ipsius imitant, intercessionem invocant, paternitatem legalem venerantur et castitatem diligunt.

Imitatio superans invocationem signum est „prothoduliae” ecclesiotypicae in Warmia saeculi XVIII, similis „prothoduliae” saeculi XVII.